

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i04.038>

SKOBELEV SHAHRIDA BIRINCHI SHAHAR DUMASINI TASHKIL ETILISHI.

Boltaboyev Yodgorjon Toshpo'latovich

Namangan davlat universiteti Tarix

kafedrasi katta o'qituvchisi

Telefon raqami +998 94 270 47 24

Annotatsiya. Maqolada Skobelev shahrini qurulishi, Muvaqqat Hukumatning qarorlari asosida Shahar Dumasiga saylovlarni o'tkazilishi, saylovlarda shahar aholisining ishtiroki, Shahar Dumasining dastlabki yig'ilishlari, Shahar Dumasiga o'tkazilgan saylov natijalarini bekor qilinishi masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yangi Marg'ilon, Skobelev, Muvaqqat Hukumat, Shahar Dumasiga, saylov, harbiy, strategik, Turkiston Komiteti, fevral burjua demokratik inqilobi, Jamoat Xavfsizlik Komiteti, shahar boshqarmasi.

Аннотация. В статье освещаются вопросы строительства города Скобелев, проведения выборов в Городскую думу на основании постановлений Временного правительства, участия городского населения в выборах, первых заседаний Городской думы и отмены результатов выборов в Городскую думу.

Ключевые слова: Новый Маргилан, Скобелев, Временное правительство, Городская дума, выборы, военный, стратегический, Туркестанский комитет, Февральская буржуазно-демократическая революция, Комитет общественной безопасности, городское управление.

Abstract. The article highlights the construction of the city of Skobelev, the holding of elections to the City Duma based on the decrees of the Provisional Government, the participation of the urban population in the elections, the initial meetings of the City Duma, and the issues surrounding the annulment of the City Duma election results.

Keywords: New Margilan, Skobelev, Provisional Government, City Duma, elections, military, strategic, Turkestan Committee, February Bourgeois-Democratic Revolution, Public Safety Committee, city administration.

KIRISH. Shaharlarni ko'zgu desak mubolag'a bo'lmas. Chunki biror jamiyatning rivojlanishiga yoki bugungi kun taraqqiyotiga baho beradigan bo'linsa, uning shaharlariga qarab xulosa qilish mumkin. Farg'ona vodiysi ham Markaziy Osiyo-ning qadimdan shaharsozlik madaniyati eng rivojlangan hududlaridan biri hisoblanadi. Podsho Rossiyasi tomonidan Farg'ona vodiysi, jumladan Qo'qon xonligi bosib olingach, xonlik hududida Farg'ona viloyati tashkil etilgan. Yangi tashkil etilgan viloyatda rus harbiylari va ko'chib

keluvchi aholi uchun harbiy qarorgoh sifatida yangi shaharlar barpo etila boshlangan. Ana shunday shahar-lardan biri Skobelev shahri bo'lgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Skobelev shahrini qurulishi xaqidagi ma'lumotlar o'sha davrda chop etilgan gazetalarda, Farg'ona viloyati gubernatorligi devoni hujjatlarida, arxiv material-larida va turli yillarda nashr etilgan kitoblarda mavjud. Skobelev shahrida Shahar Dumasini tashkil etilishi, o'tkazilgan Duma saylovlari va Shahar Dumasi faoliyati xaqida ma'lumotlar faqat o'sha davrda nashr etilgan gazetalarda va arxiv mate-riallarida mavjud.

Marg'ilon shahridan 10 km janubda joylashgan Yormozor, Sim va Chiringan qishloqlari o'rni yangi shahar qurulishi uchun rus ma'murlari tomonidan tanlab olingan. Shahar loyihasi harbiy topograf Jilin, harbiy injenerlar Sinkler va Korol'kov, arxitektorlar S.V.Lexanov, E.A.Brun, I.R.Sakovich, G.M.Svaricheskiy, I.I.Aksentovich, A.I.Bot, A.R.Bardovskiylar va boshqalar tomonidan tayyorlan-gan[1.C.2]. Shahar loyihasini tayyorlashga harbiy mutaxassislarni jalb etilganligi yangi shahar asosan harbiy va ma'muriy markaz maqsadlarini ko'zlab barpo etilganligini yaqqol isbotlab beradi. Mutaxassislar yuqoridagi jihatlarni hisobga olib, qal'a, esplanada va bir birini kesib o'tuvchi radial - konsentrik ko'chalardan iborat harbiy ma'muriy maqsadlarga to'la javob beradigan shahar loyihasini tay-yorlashgan.

Yangi shahar qurulishi loyiha asosida 1877-yilda viloyat gubernatori Skobelev rahbarligida boshlanib, 1904 - yilda yakunlangan. Avval shaharga Fer-gana yoki Fergansk nomini berish tavsiya qilingan. Uzoq davom etgan torti-shuvlardan so'ng, shahar Yangi Marg'ilon nomi bilan atalgan. 1907 - yilda esa shaharga rus generali Skobelev nomi berilgan[2.C.103]. Mahalliy aholi shaharni Iskobil deb atagan. 1924-yildan shahar nomi o'zgartirilib, Farg'ona deb nom berilgan. Skobelev shahri Farg'ona viloyatining harbiy, strategik, ma'muriy va ijtimoiy - iqtisodiy markazi hisoblanib, sobiq Qo'qon xonligi hududlarini ishonchli nazorat qilish markazi vazifasini bajargan.

NATIJALAR

Rossiyada podsho hokimiyatining ag'darilganligi va fevral burjua demokratik inqilobining g'alaba qozonganligi to'g'risidagi xabarlar 1917-yilning 3-mart kuni Farg'ona viloyatining shaharlariga, jumladan Skobelev, Qo'qon, Andijon, Naman-gan va boshqa shaharlariga yetib kelgan. Bu xabarlar Farg'ona viloyatining barcha shahar va qishloqlari mehnatkashlari, podsho Rossiyasi zulmidan aziyat chekkan viloyat aholisi tomonidan katta quvonch va xayrixohlik bilan kutib olingan. Skobelev shahridan Toshkent shahriga yuborilgan telegrammada: "Skobelev shahrida ommaviy tantana. Shahar aholisi va shahardagi harbiy qismlar askarlari katta quvonch bilan yangi hukumat tomoniga o'tdilar. Shahardagi politsiya qismlari qurolsizlantirildi" deb yozilgan edi[3.C.101].

Rossiyada Kerenskiy rahbarligida tuzilgan Muvaqqat Hukumat 1917-yil 30-mart kuni Turkiston General Gubernatorligi tugatilganligini va Turkistonni yangi boshqaruv muassasasi - Muvaqqat Hukumatning Turkiston Komiteti tuzilganligini e'lon qilgan. Muvaqqat Hukumatning Turkiston Komiteti Turkiston o'lkasidagi barcha boshqaruv tizimini o'z qo'liga olgan. Fevral inqilobidan keyin Rossiyaning barcha hududlarida, shu jumladan, Turkiston o'lkasida ham eski boshqaruv muassasalari tugatilib, yangi boshqaruv

Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 4-son *A seriya*
muassasalari Muvaqqat Hukumatning boshqaruv sohasidagi islohotlari asosida tashkil etila boshlangan.

Muvaqqat Hukumat tomonidan 1917-yilning 15-aprelida “Shaharlarni o‘zini-o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida” yangi qonun e‘lon qilingan. Qonunda aholisi 150 mingdan ortiq bo‘lgan shahar va tumanlarda Shahar Dumalari va shahar boshqarmalari, tuman dumalari va tuman boshqarmalari tashkil etishga ruxsat berilgan. Qonunga muvofiq bu muassasalar faoliyati Shahar Dumalari tomonidan muvofiqlashtirilgan. Ushbu qonun loyihasida mahalliy o‘zini-o‘zi boshqarish muassasalari bo‘lgan Shahar Dumalarining vakolatlari va faoliyat doirasini avvalgi davrdagiga nisbatan kengaytirishga alohida e‘tibor qaratilgan.

MUHOKAMA

1917-yilning may oyida Farg‘ona viloyati komissari tomonidan Muvaqqat Hukumatning Turkiston Komitetiga, Muvaqqat Hukumatning Ichki ishlar vaziri Leontyevga bir necha marta telegrammalar bilan murojaat qilib, 1917-yil 15-aprelda Muvaqqat Hukumat tomonidan e‘lon qilingan “Shaharlarni o‘zini-o‘zi boshqarish muassasalari” qonunini Farg‘ona viloyati shaharlarida qo‘llash yuzasi-dan bir qator savollar bilan murojaat qilgan.

1917-yilning 2-iyun kuni №910 va №811 sonli telegrammalar Muvaqqat Hukumatning Turkiston Komiteti va Muvaqqat Hukumatning Ichki ishlar komis-sari Leontyev tomonidan Farg‘ona viloyat boshqarmasiga yuborilgan telegram-mada Farg‘ona viloyati shaharlarida Shahar Dumalariga va shahar boshqar-malariga saylovlar o‘tkazish tartibi va qoidalari bayon qilingan[4.B.48].

Skobelev shahar boshqarmasi 7-iyun kuni telegrammani Farg‘ona viloyati boshqarmasidan qabul qilib olganligi va keyingi Shahar Dumalari va shahar boshqarmalariga o‘tkaziladigan saylovlarda foydalanish uchun ma‘lumot uchun qabul qilinganligini bildirib, №59 raqamli telegrammani Muvaqqat Hukumatning Turkiston Komitetiga yuborgan[5.B.49].

Skobelev shahrida 1917-yilning 14-18-may kunlari Shahar Dumasiga saylovlar o‘tkazilgan. Skobelev shahri Jamoat Xavfsizlik Komiteti 1917-yil 3-iyul kuni Shahar Dumalariga o‘tkazilgan saylovlarni tasdiqlash to‘g‘risida qaror qabul qilingan. Qarorda 1917-yil 14-18-may kunlari Skobelev shahrida mahalliy o‘zini-o‘zi boshqarish muassasalari bo‘lgan Shahar Dumasi va shahar boshqarmasiga o‘tkazilgan saylovlar tasdiqlangan. Shahar Dumasi va shahar boshqarmasiga o‘tkazilgan saylovlar qonuniy deb tasdiqlangan va bu haqidagi xabar “Ferganskie oblastnie vedomosti” gazetasida butun shahar aholisiga, manfaatdor shaxslarga yetkazilgan[6.B.107].

1917-yil 18-may kuni Skobelev Shahar Dumasi o‘zining birinchi yig‘ilishini o‘tkazgan. Yig‘ilish jarayonida 1sonli qaror qabul qilingan. Ushbu qarorda Skobelev shahrida Shahar Dumasi va shahar boshqarmasi o‘z faoliyatini boshlaganligi to‘g‘risida Skobelev shahri aholisiga, Skobelev uyezdi boshlig‘iga, Turkiston Qo‘mitasiga ma‘lumotlar yuborish taklifi ilgari surilgan. Shuningdek, Shahar Dumasi va shahar boshqarmasi shu kundan o‘z faoliyatlarini boshlashlari lozim degan qarorga kelingan.

1917-yil 31-may kuni Shahar Dumasi a‘zolarining ikkinchi yig‘ilishi o‘tkazilgan. Yig‘ilishga ayrim дума a‘zolarini kechikib kelganligi tufayli yig‘ilish belgilangan vaqtdan kechikib boshlangan. Yig‘ilish raisi etib, Ch. Yu. Norvillo saylangan. Yig‘ilish kun tartibidan

shahar boshqarmasi hisoboti, shahardagi umumiy ahvol to‘g‘risida shahar boshlig‘ining hisoboti, shuningdek, tashkiliy va xo‘jalik masalalari joy olgan.

Yig‘ilish boshlanishi bilan eng asosiy masalalardan biri Skobelev shahrida tashkil etilgan Shahar Dumasi va shahar boshqarmasi tashkil etilganligi to‘g‘-risidagi ma‘lumotlarni shahar aholisiga yetkazish va Farg‘ona viloyati komissaridan shahar dumasi va boshqarmasi faoliyati uchun ruxsat olish masa-lasida qizg‘in tortishuvlar boshlanib ketgan. Yig‘ilish ishtirokchilari shahar dumasi tashkil etilganligi to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni shahar va o‘lka aholisiga yetkazish lozim, ana shundan so‘ng Shahar Dumasi huquqiy tashkilot maqomiga ega bo‘ladi, degan qarorga kelishgan.

Ammo, Shahar Dumasi faoliyati uchun Farg‘ona viloyati komissaridan ruxsat olish masalasida yig‘ilish ishtirokchilari Shahar Dumasi demokratik saylovlar asosida, shahar aholisi tomonidan saylanganligi uchun o‘z faoliyatini boshlash uchun hech qaysi hokimiyat vakilidan ruxsat so‘rashi shart emas, degan yakdil qarorga kelishgan. Skobelev Shahar Dumasining birinchi yig‘ilishida Shahar Dumasi va shahar boshqarmasi uchun alohida bino masalasi ham muhokama qilingan. Yig‘ilishda yangi saylangan o‘zini-o‘zi boshqarish muassasalari vaq-tincha o‘z ixtiyori bilan bino ajratib bergan uyezd boshqarmasi binosida va uyezd komissari binosida faoliyat olib borishiga kelishilgan.

Skobelev Shahar Dumasi o‘zining birinchi yig‘ilishida shahar aholisi manfaatlaridan kelib chiqib, boshqa turli masalalarni ham muhokama qilib, ana shu masalalar yuzasidan qarorlar qabul qilgan. Birinchi jahon urushi tufayli vujudga kelgan oziq-ovqat mahsulotlari tanqisligi va qimmatchilikni bartaraf etish uchun Farg‘ona viloyati Oziq-ovqat Komitetiga va Yer ishlari komitetiga vakillar yubo-rishga qaror qilingan.

Yig‘ilishda so‘zga chiqqan shahar dumasi a‘zosi Ryabuxin shahar aholisining tinch va osoyishta hayot kechirishi uchun shahar militsiyasi faoliyatini tubdan qayta qurish zarurligini ta’kidlagan. Ryabuxin o‘z so‘zida Farg‘ona shahar militsiyasi o‘ziga yuklatilgan mas’uliyatli vazifalarni bajara olmayotganligi, aholi o‘rtasida o‘z mavqeiga ega emasligi, ayrim militsiya xodimlari hatto o‘z majbu-riyatlarini ham bilmasliklarini alohida ta’kidlagan. Skobelev shahar boshqarmasi boshlig‘i bu muammoni hal qilishni o‘z zimmasiga olishga va shahar militsiya-sidagi muammolarni tez kunlarda bartaraf etishga va’da bergan[7.C.3.] Yig‘ilish turli masalalarda qizg‘in bahs va munozaralar bilan yakunlangan.

XULOSA

Ammo, Skobelev shahri aholisi tomonidan umumiy ovoz berish yo‘li bilan saylangan Farg‘ona viloyatidagi birinchi Shahar Dumasini Muvaqqat Huku-matning Turkiston Komitet i noqonuniy deb topgan va zudlik bilan faoliyatini to‘xtatishini va tarqatib yuborilishini Farg‘ ona viloyati komissaridan talab qilgan. Turkiston Komiteti Skobelev Shahar Dumasi saylovla ri yangi e‘lon qilingan shaharlarni o‘zini-o‘zi boshqarish nizomi asosida emas, balki podsho Rossiyasi davridagi talablar asosida o‘tkazilgan deb hisoblagan. Shuningdek, o‘tkazilgan sayl ovlarga yetarli tayyorgarlik ko‘rilmagan, saylovlar jarayonlarida qo‘pol xatolarga yo‘l qo‘yil gan, degan xulosaga kelgan.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Знамя свободы. Фергана. 1917. № 12. – С.2.
2. Фергана. – Т.: Узбекистан. 1977. – С.103.

3. Фергана. – Т.: Узбекистан. 1977. – С.101.
1. ЎзР МДА, И-1044, Р - 1, Йиғма жилд - 19, варақ 48.
2. ЎзР МДА, И-1044, Р - 1, Йиғма жилд - 19, варақ 49.
3. ЎзР МДА, И-1044, Р - 1, Йиғма жилд - 19, варақ 107.
4. Знамя свободы. Фергана. 1917. № 2. – С.3.